

Snapseruten – ny rute: Limfjorden

Rundt om Limfjorden med syv færger

Struer – Lemvig – Thyborøn – Agger Tange – Vestervig – Hurup – Mors – Thisted – Nationalpark Thy – Hanstholm – Bulbjerg – Slettestrand – Løgstør – Hvalpsund – Salling – Fur – Glyngøre – Spøttrup – Vinderup

Turen kan indledes hvor som helst og ikke blot med udgangspunkt i Struer, som er valgt her.

Struer (11.000 indbyggere) er en af Danmarks yngste købstæder (1917). Byen er vokset op omkring havn, jernbane og hovedvej. Et driftigt handelscenter med et livligt havnemiljø – og hjemsted for det verdenskendte Bang & Olufsen. Proprietærgården **Gimsinghoved** er indrettet som kulturhus. Ved Struer er der bl.a. også mulighed for vandreture i naturområdet **Kilen** vest for byen, der i dag er fuglereservat. Fra oldtidshøjene **Gimsinghøje** i byens sydlige ende er der en fornem udsigt over fjorden, byen og landskabet.

Lidt nord for Struer ligger et af Limfjordens mange færgesteder. Her går færgen til **Venø** med Danmarks mindste kirke, Venø Kirke (fra ca. 1550 og med sjældne kalkmalerier). Venø har ca. 200 fastboende, og naturmæssigt karakteriseres den langstrakte ø som Jylland i miniformat – blid mod øst, barsk mod vest. Venø er et koncentreret område at plukke snapseurter i. Her er strandmalurt, den gule snerre, røllike, gråbynke, rejnfan, klitrose og røn, og få steder også perikon.

Der vokser i Danmark 7 perikon-arter, og uden sammenligning er den prikbladede den mest aromatiske. Den har navn efter de lyse prikker i bladene, som er hulrum med aromatiske stoffer. Perikon har ligesom malurt været dyrket i bondehaver gennem århundreder på grund af dens helbredende virkning. Blomstens røde farvestof, hypericin, er beslægtet med blodets farvestoffer, og medicinsk bruges udtræk af perikon mod bl.a. mave- og tarmbesvær.

Perikon er en af de urter, der oftest anvendes sammen med andre urter i kryddersnapse. F.eks. perikonblomster sammen med 2 gram kanelbark og en halv snes kryddernelliker eller sammen med et par blade strandmalurt eller røllikeskærme.

Hvis man ønsker at tage en smutvej og afkorte turen lidt, kan man køre over Oddesundbroen til Thyholm og videre mod Hurup, hvor **Limfjordscentret Doverodde** sydøst for byen er et besøg værd. Limfjordscentret er en gammel købmandsgård, der bl.a. byder på museum, skiftende kunst- og kunsthåndværkerudstillinger, stor park, café og restaurant samt butik med salg af krydderurter og krydderurtesnapse. Centrets naturvejleder arrangerer snapseurte-ture til den nærliggende **Udby Hede**. Herfra fortsætter turen mod øst til øen Mors.

Hvis man derimod gerne vil have det hele med og også besøge Vesterhavet, så går turen i stedet for fra **Venø** langs **Nissum Bredning** forbi **Toftum Bjerge** med de stejle skrænter og videre til købstaden **Lemvig** (7.500 indbyggere).

Lemvig Kirke fra det 13. århundrede har rokokko-interiør og fik i 1935 et løgformet spir, som er en karakteristisk del af Lemvigs silhuet. Spiret og andre karakteristiske dele af Lemvig kendes af alle, som holder af tegneren Henning Gantriis' tegneserie "Livets gang i Lidenlund".

Ved Lemvig Museum starter **Planetstien**; en model af solsystemet i målestokken 1:1 mia., så en meter sti svarer til en million km ude i rummet. Turen fra Solen ved museet til den yderst planet, Pluto, er i lige linje 7,5 km, men følges Planetstien, så er det en vandretur på 12 km. Planeterne er skulpturer i granit og bronze.

I sommertiden kan Lemvig opleves fra den lille "bjergbane", som kører fra stationen til havnen.

Fra Lemvig kan man tage en afstikker til **Bovbjerg Fyr**, der er 26 meter højt og bygget i 1877. Fyret er bl.a. specielt ved, at det er rødmalet, så søfolkene ikke kunne forveksle det med kirketårnene i **Trans** og **Ferring**. Der er adgang til fyret.

Mod nord ligger en af vestkystens betydelige fiskerihavne, **Thyborøn**. Ferring Sø er kun adskilt fra havet med en høfdebeskyttet tange, og i det afvekslende landskab omkring søen kan findes mange af de urter, som er velegnede til plukning på Snapseruten.

Fra Thyborøn krydses **Thyborøn Kanal** med færge til **Agger Tange**, der i dag er en af Europas vigtigste ruge- og rastepladser for vadefugle. Her er registreret over 200 fuglearter. Tidligere var tangen et par km bred og rummede flere landsbyer, som gennem århundreder er blevet opslugt af havet. Omkring år 1100 sandede tangen til, så Limfjorden blev skilt fra Vesterhavet, men i 1825 brød en stormflod igen hul i tangen for en kort tid. I 1862 slog en ny stormflod endeligt hul, og den nuværende Thyborøn Kanal blev dannet. Tangen beskyttes af 29 store høfder, som med 380 meters mellemrum strækker sig ud i havet. Ind mod land består høfderne af 4-tons betonblokke, mens de yderste blokke vejer 8 tons hver.

Agger Tange følges nordpå til byen **Vestervig**. Byen er berømt for sin kirke, Nordens største landsbykirke. Den blev bygget i 1100-tallet som del af et nu forsvundet Augustinerkloster og har bl.a. et kalkmaleri af en fløjtespillende gris. På kirkegården fortæller Liden Kirstens og Prins Buris' grave om en ulykkelig, middelalderlig kærlighedshistorie, der senere er beskrevet i J.P.E. Hartmanns opera "Liden Kirsten".

Der er ikke langt fra den største til en af de allermindste kirker, **Lodbjerg Kirke**, der ligger op mod klitterne nord for **Flade Sø**. Kirken har kalkmalerier og en smuk altertavle. Tæt ved kirken ligger **Lodbjerg Fyr**, som blev opført i 1883 af svenske granitblokke. Der er adgang til fyret – og til en enestående udsigt.

Thy, som den nordvestligste del af Limfjordslandet hedder, var i bronzealderen et af Danmarks tættest befolkede områder, og overalt i landskabet hæver oldtidens gravhøje sig. Ved **Ydby** sydøst for Vestervig ligger således over 40 lyngklædte gravhøje på skråningerne ned mod **Skibsted Fjord**, der var samlingsstedet for den danske vikingeflåde, inden den for ca. 1000 år siden drog på togt til England og Nordfrankrig. Som tidligere nævnt ligger **Limfjordscentret Doverodde** også ved Ydby og er bestemt et besøg værd.

Nord for Ydby ligger byen **Hurup**, der med sine 3.000 indbyggere er den største by i den sydlige del af Thy, et handelscenter omgivet af smuk og særpræget natur som f.eks. bakkeområdet **Ashøje**.

Tæt på Hurup ligger også **Lundehøj**, der er en af Danmarks bedst bevarede jættestuer. På den nærliggende gård udleveres nøgle og stearinlys til et besøg i det ca. 5.000 år gamle gravkammer.

Turen fortsætter mod øst til **Nees Sund**, hvor en lille færge fragter dig fra Thy til Limfjords-øen **Mors**. Mors er den største ø i Limfjorden, og er på grund af sin landskabelige skønhed og variation blevet kaldt "Vorherres lille model af Danmark".

Agerø er forbundet med en dæmning til Mors. Øen har en lille kirke fra 1908, og den vestlige del af Agerø ejes af Fugleværnsfonden og er en fremtrædende rasteplads for trækfugle, bl.a. lysbugede knortegæs.

Ud mod kysten ligger den lille **Sillerslev Havn**, hvor lystsejlere og lokale fikser mødes. Tidligere var der også færge fra Sillerslevøerne til Salling.

Turen fortsætter nordpå mod Nykøbing, og fører forbi det naturskønne **Legind Bjerge**, der indbyder til skønne vandreture.

Ved Legind Bjerge ligger også **Sallingsundbroen**, der blev indviet i 1978. Frem til 1873 sørgede en ro-færge for overfarten mellem Mors og Salling – fra Plagen til Pinen, som de to anløbssteder ved Sallingsund blev kaldt. Herefter blev den afløst af motorfærger, indtil broen blev opført.

Øens "hovedstad" **Nykøbing** (10.000 indbyggere) ligger smukt ud til Limfjorden og er et dagsbesøg værd. På **Dueholm Kloster**, grundlagt 1369 af Johanniterordenen, er der i dag egns- og

lokalhistorisk museum med bl.a. en stor samling af snapseflasker og en snapsebrænder. Efter forudgående aftale arrangerer museet grupperundvisninger og fortæller om snapsebrænding og plukning af snapseurter.

Den nordlige del af Mors er karakteriseret ved en særpræget natur. **Hanklit**, en 61 meter høj molerskrænt, er det første møde med områdets særegne moler (diatomit); en porøs bjergart dannet for over 50 millioner år siden. Hanklit rejser sig næsten lodret op og består af en 40 meter tyk molerflage med mørke bånd af vulkansk aske, som vidner om en dramatisk geologisk historie. I moleret er der fundet forstenede dyr og planter, som er mere end 55 millioner år gamle.

I Flade Bakker tæt ved Hanklit ligger det højeste punkt på øen, **Salgerhøj** (89 meter). Herfra er der en fantastisk udsigt over øen, Limfjorden og Thy, og i klart vejr kan man tælle 22 af øens 34 kirker.

Nordøst for Hanklit, mellem de prægtige molerskrænter på Nordmors, ligger det spændende **Moler Museum**. Her findes verdens største samling af fossiler fra moleret, hvor man kan se aftryk af fugle, fisk, planter og insekter. Via museet er der adgang til molergrave, hvor man selv kan lede efter fossiler, og desuden kan man langs den 2 km lange sti til Skarregaard samle snapseurter.

Skarregaard (1840-1919) er en gammel proprietærgård og er i dag landbrugsmuseum. I det 200 hektar store område, som dyrkes økologisk, findes afmærkede stier med grønne marker, skov, søer, gravhøje og borgbanke fra middelalderen.

På øens nordligste spids ligger **Feggeklit**. Her står en mindesten over Kong Fegge, der ifølge sagnet blev dræbt her af sin brorsøn prins Hamlet – prinsen, der spillede tåbe for at få mulighed for at hævne mordet på sin far. Limfjorden krydses atter med færgen over **Feggesund** til Thy.

Hvis man ønsker at udforske mere af **Thy** og **Vesterhavet** end man har gjort indtil videre, så kan man, efter at have været rundt på Nordmors, med fordel følge øens nordkyst mod vest forbi den tidligere nævnte molerskrænt **Hanklit** og herefter videre til **Vildsund** og **Thisted**, hvorfra hele Thy ligger og venter. Man kan også vælge at tage med den lille færge fra **Feggesund** til halvøen **Hannæs** i Thy og fortsætte turen herfra.

Thisted (13.000 indbyggere) ligger som Thys største by og eneste købstad smukt ned til Limfjorden. Fra Kystvejen er der udsigt til skrænterne på Mors og til de mange lystsejlere, som hvert år boltrer sig i Thisted Bredning.

Thistedes gamle rådhus, som i dag også rummer turistbureauet, er tegnet af Thorvald Bindesbøll og har som næsten-nabo den gotiske kirke fra ca. år 1500. På kirkens sydmur er en romansk gravsten med navnet på den første kendte Thisted-bo, Thor Amdissøn, ridset i runer.

Vest for Thisted ligger **Sjørring** med det velbevarede voldsted, **Sjørring Volde**, og ved **Hundborg** passerer man den gamle, nu opdyrkede, **Todbøl Mose**. Stationsbyen **Snedsted** er også et besøg værd, da byen i de senere år har samlet alle kræfter for at gøre byen til et kunstcenter med mange skulpturer, udsmykkede gavle og grønne pladser.

Det vestlige Thy har status som dansk nationalpark. Danmarks største ”vildmark”, **Nationalpark Thy**, strækker sig i et op til 12 km bredt bælte langs den jyske vestkyst fra Agger Tange i syd til Hanstholm i nord. Et enormt og uspoleret naturområde på i alt 244 km² – næsten på størrelse med Langeland. I nationalparken kan man bevæge sig mellem udstrakte, vindblæste vidder og duftende nåleskove, og naturområdet er også ideelt til at samle forskellige urter.

Fra Snedsted fortsætter turen mod vest ud til Vesterhavet og fiskerlejet **Stenbjerg** med den fredede landingsplads. Her kan ses et redningshus – komplet med signalmast og advarselskanon – samt pakhus, spilhus og redskabsskure. Fiskerlejet er et levende stykke kulturhistorie om nøjsomhed og kampen mod havets kræfter.

Lidt længere mod nord ligger byen **Nr. Vorupør**, hvor det traditionsrige havfiskeri stadig kan opleves. Fiskerbådene trækkes hver dag op på stranden. På **Vorupør Museum** fortælles bl.a. om

brændevinens svøbe for en fattig fiskerbefolkning. I slutningen af 1800-tallet blev der skabt et foregangs fiskerleje ved hjælp af religiøs vækkelse og et fanatisk opgør med brændevinen.

Det gamle og i sæsonen livlige fiskerleje **Klitmøller** er i dag også kendt for at være europæisk mødested for de mest akrobatiske windsurfere.

Det næste store stop på snapseruten er **Hanstholm**; Danmarks største fiskerihavn og med færgeforbindelser til Norge, Færøerne, Shetlandsøerne og Island. Det hvide fyr fra 1842 var, da det blev bygget, verdens kraftigste fyrtårn. Det er stadig Danmarks højest beliggende, 62 meter over havet. I de gule bygninger ved siden af fyret er der et lokalhistorisk museum med blandt andet en udstilling om Redningsvæsnet på Thys kyst.

Under 2. Verdenskrig blev Hanstholm omdannet til et tysk fæstningsanlæg med en af Nordeuropas største kanonstillinger med en rækkevidde på 55 km. En del af fæstningsanlægget indgår nu i et museum, og ad den bane, som tidligere transporterede granater, kan man nu opleve en togtur gennem det særprægede landskab.

I **Øsløs** er der rejst en mindesten ved Limfjords-digteren Johan Skjoldborgs fødehjem, og ikke langt derfra er der udsigt til **Vejlerne**; Nordeuropas største vådområde for svømme- og vadefulge og internationalt berømt som yngle- og rasteplads for fugle. Det 6000 ha store område består af udstrakte rørskove, fladvandede søer og enge, og fra veje, dæmninger, udsigtstårne og –platforme kan området og dets rige fugleliv betragtes.

Syd for **Frøstrup** ligger vikingegravpladsen **Højstrup** med næsten 100 høje med skibssætninger og et utal af bautasten.

Fra Frøstrup bør man tage en afstikker til **Bulbjerg**; den stejle limstensklippe og Danmarks eneste fuglefjeld. En udstilling i en bunker på Bulbjerg fortæller om områdets historie og natur.

Thorup Strand, helt ude ved kysten, er et livskraftigt fiskerleje med 19 både, som fortsat anvendes til fiskeri fra den åbne strand. Et spændende skue at se bådene blive landet på sandstranden hver eftermiddag, hvis der har været havvejr.

I Stenalderen var **Klim Bjerg** en ø i havet. Undergrunden på stedet er kalk; fra gammel tid kaldt limsten og skåret ud som byggemateriale. I ”bjergets” sydlige ende ligger en karakteristisk kalkovn. Frem til 1977 blev der her brændt kalk, primært til produktion af mørtel. Det er Danmarks sidst bevarede oven af denne specielle type. Kalkovnen er blevet restaureret og indrettet til kalkmuseum.

På vej mod fiskerlejet **Slettestrand** bør der gøres ophold i **Fosdalen**. Den ligger ud til Danmarks højeste indlandsskrænt **Lien** og det særprægede landskab **Svinkløv**. Fosdalen rummer en rigdom af vilde bær til øjeblikkelig, fri fortæring eller til duftende, velsmagende bær-snapse: brombær, tyttebær, blåbær, revling m.m.

Nord for **Attrup** findes et af landsdelens mest usædvanlige gravminder fra stenalderen, **Hvissehøj**, en jættestue med tre parallelle kamre.

Vest for **Aggersundbroen** ligger vikingeborgen Aggersborg. Da Kong Harald Blåtand opførte Aggersborg i år 980, var det det Nordens største fæstningsværk. De 48 ens langhuse kunne rumme 5.000 mand. En del af den oprindelige ringvold, som har en diameter på 240 meter, er genskabt, og der findes en udstilling, der fortæller om vikingernes liv på Aggersborg.

Turen fortsætter over Aggersundbroen til **Løgstør** (5.000 indbyggere). Byen ligger, hvor det smalle Aggersund munder ud i Limfjordens store åbne vand, Løgstør Bredning, og byens historie er præget af skibsfart og fiskeri. Det gamle købstadsmiljø er bevaret i det hyggelige havnekvarter, og fra havnen er der indsejling til den fire km lange **Frederik den syvendes kanal**. Den blev indviet i 1861 for at føre skibsfarten uden om fjordens lumske grunde ud for Løgstør. En karakteristisk svingbro over kanalen blev restaureret i 1996, og ud for den ligger den tidligere kanalfogedbolig, som i dag rummer et museum. Der er minder om fiskeri og skibsfart på Limfjorden og museet har bl.a. en samling af karakteristiske både.

Fra **Rønbjerg** Havn går der færge til **Livø**. Under overfarten kan der ofte ses sæler i farvandet, og øens uberørte natur (biler og hunde må ikke medbringes) og rige dyreliv gør den til et eftertragtet udflugtsmål. Livø er fredet som et enestående naturområde, og øen er ikke større, end at man kan spadserer rundt om den i løbet af en dag, og så endda nå nogle kryds ind mod midten med dens egeskov og store mængder af hindbær og brombær. På øens nordøstlige del ligger det markante hedeområde med enebærbuske stående som monumenter mod horisonten.

På vej mod syd ad kystvejen ligger **Vitskøl Kloster** med ruinerne af det, Kong Valdemar den Store i 1158 ville gøre til Nordens største kirke. Vitskøl er et ”must” for alle, der interesserer sig for krydder-, læge- og snapseurter. Et besøg i klosterhaven giver mulighed for på nært hold at stifte bekendtskab med de fleste af de urter, bær og træer, der omtales på Snapseruten – foruden nogle hundrede flere. Vitskøl Kloster har opbygget en kopi af haven fra benediktinerklostret i den schweiziske by St. Gallen, og desuden er der en krydderurtehave, en apotekerhave, en have specielt for blinde – og så selvfølgelig Snapsehaven.

Snapsehaven er den nyeste afdeling af Vitskøls klosterhave og indeholder 70 forskellige urter, placeret i smukke stenbede. Træer og buske, som bruges til snapsekrydder, er placeret i lidt større grupper på en græsplæne.

Ertebølle på fjordkysten er internationalt berømt og har givet navn til en oldtidsperiode. Her er fundet køkkenmøddingelag fra perioden ca. 5.000 – 3.000 f.K., og på stedet er indrettet et museum.

På vej sydpå kan der foretages en afstikker til **Farsø**, hvor der bl.a. er en mindestue for den danske Nobelpristager i litteratur, Johannes V. Jensen, og hans søster, forfatteren og kvindesagsforkæmperen Thit Jensen.

Hvalpsund ligger på halvøen Lovns, tæt på Danmarks ældste stråttækte herregård, Hessel, der nævnes første gang i 1300-tallet.

Fra Hvalpsund tages med endnu en færge til **Sundsøre** i Salling. Ved **Breum**, lidt syd for Sundsøre, ligger **Jenle**. Her levende forfatteren Jeppe Aakjær, der mere end nogen anden skildrede folkelivet og sindet i denne del af Jylland. Jenle står i dag som et levende minde om Aakjærs litterære produktion og hele liv.

Tæt herved finder man også **”Sallings Domkirke”**; en kirke fra 1175, der ligger ved ruinerne af **Grinderslev Kloster**, og desuden har et underjordisk galleri i parken.

En tur til øen **Fur** er et ”must” for alle, der interesserer sig for usædvanlige landskaber, geologi og levende minder om fortiden. Færgen krydser hurtigt det snævre sund, og på øen er der bl.a. mulighed for at se en stor samling af 50 millioner år gamle fossiler, der er fundet i øens molerklinter på nordkysten. Her kan man ved selvsyn forvisse sig om, at der i forhistorisk tid har været 179 store vulkanske udbrud: asken fra dem kan ses lag for lag i klinten. **Sct. Mortens Kirke** i Nederby er fra tidlig 1100-tallet og er en af Danmarks ældste landsbykirker.

På Fur findes mange af de urter og bær, der sætter duft, smag og farve på brændevin: perikon, røllike, bakkenellike, kamille, gul snerre og rejnfan for at nævne nogle. Og så er der Hylden, hvis nyudsprungne blomster giver en blid, honningagtig og stærkt gul kryddersnaps. Thøger Larsen, der skrev ”Du danske sommer, jeg elsker dig”, skrev i 1924: ”Et træ, man husker fra opholdet på Fur, er hylden. Den møder man overalt ved husene, og om alle haver er hyldehække. Man bør besøge Fur i hyldens blomstringstid. Da driver sommerens tordenbyger om og over øen, og ludt og jord er en trolddom af farver og duft. Hylde-mor er øens ånd.”

På vej mod vest langs Sallings nordkyst passerer man fiskeri- og færgebyen **Glyngøre**. Byen har i mange år været endestation for jernbanen med færgeforbindelse til Nykøbing på Mors, og er internationalt kendt for sin store fiskeindustri. Der er stadig et pulserende liv på havnen, og i den gamle stationsbygning er indrettet museum.

Turen fortsætter sydpå langs kysten, og her ligger Sallings bedst bevarede jættestue i **Ginderup Plantage**. Graven blev anlagt for ca. 5.000 år siden og blev undersøgt og restaureret i 1910. I dag kan besøgende kravle ind i den, hvis de tør.

I **Spøttrup** findes en renaissance-urtehave med læge- og krydderurter øst for borgen, og længere sydpå ud mod kysten ligger **Lihme** med en af de ældste, romanske landsbykirker i Danmark. Kirken er udsmykket med romansk stenhuggerarbejde, og en af figurerne fra Lihme pryder den ny danske 500 kr. seddel.

Syd for Lihme ligger en af Danmarks største kulturhistoriske familieattraktioner, **Frilandsmuseet Hjerl Hede**. Museet blev grundlagt i 1929 og består i dag af en lang række originale bygninger spredt ud over hedeområdet: smedje, mølle, kro, kirke, præstegård, mejeri, købmandsbutik og gårde. Frilandsmuseet fortæller om den danske bys udvikling fra 1500-tallet og 400 år frem, men rummer også en kopi af en stenalderboplads ned til en sø. Her fremstilles flinteredskaber, lerpotter og klædedragter og udhugges både af egestammer.

Fra Hjerl Hede kan der tages en tur forbi **Sahl Kirke** vest for **Vinderup**, der er berømt for sit forgyldte alter fra 1200-tallet. Herefter fortsætter det sidste af turen sydpå ad margueritrueten forbi **Borbjerg** med møllemuseum og –kro, og turen slutter ved udgangspunktet i Struer.